

Імідж сучасного педагога: Всеукраїнський науково-практичний, освітньо-популярний журнал. – № 4: Неформальна мистецька освіта. – Полтава: ПОІППО імені М. В. Остроградського, 2012. – С. 30–33.

УДК:7.01.111.852:140.8:371.124:7

Світлана Соломаха

м. Київ

**Технологічне забезпечення андрагогічної моделі організаційно -
методичної системи розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів
мистецьких дисциплін**

Педагогічна майстерність є мистецтвом сприяння прагнення людини до особистісного розвитку. Єдність мистецтва й майстерного художньо-естетичного навчання виявляється у знаходженні особистісних смислів, як у художніх текстах, так і собі самому, у створенні власного духовного світу. Недаремно в гуманітарній парадигмі освіта трактується як діяльнісний процес створення власного образу в культурі й культури в собі. (О. Бондаревська, С. Гессен, І. Зязюн, В. Кремень). Педагогічна майстерність викладачів мистецьких дисциплін спрямована на розвиток здатності учнів та студентів до сприймання і розуміння культурних явищ – за виразом О. Рудницької – «через кваліфіковане спілкування з мистецтвом до розвитку духовно повноцінної особистості» [1, с.7 –14]. На основі ґрунтовного аналізу спеціальної наукової літератури, вивчення вітчизняного і зарубіжного педагогічного досвіду в галузі досліджуваної проблеми нами розроблено технологічне забезпечення андрагогічної моделі розвитку художньо - естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти, що дає можливість створення сприятливих умов для їхнього саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Методологічну базу розробленої педагогічної технології розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін становлять праці з проблем: технологічного забезпечення освітнього процесу (Г. Беспалько, В. Монахов, М. Кларін, Г. Ксензова, С. Кульневич, О. Пехота, Г. Селевко, С. Сисоєва, С. Сполдинг та ін.); мистецько-педагогічної діяльності вчителів

(Б. Брилін, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Шевнюк, О. Щолокова, Б. Юсов). У роботах В. Воронцової, С. Крисюка, А. Кузьмінського, В. Маслова, Н. Протасової, Е. Нікітіна, О. Тонконога, Н. Чегодаєва, П. Худомського сформульовані основні науково-теоретичні і практичні передумови реформування системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Проблеми андрагогіки розглядають А. Деркач, С. Змейов, Н. Клокар, І. Колеснікова, Н. Кузьміна, Л. Лук'янова, Л. Набока, Н. Ничкало, О. Пехота, В. Пуцов, Л. Сігаєва, А. Старєва та інші. Питання післядипломної освіти вчителів мистецьких дисциплін розглядалися окремими вітчизняними дослідниками в аспектах підготовки вчителів музики (С. Ковальова, О. Лобач, Л. Масол, Н. Мурована, М. Найденко), образотворчого мистецтва (О. Башкардін, В. Ружицький, Т. Саєнко, Г. Сотська), інтегрованих курсів, зокрема художньої культури (Л. Кондратова, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Пономарьова, О. Просіна).

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні складових педагогічної технології розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін: форм, методів, методичних прийомів, які заохочували б кожного професіонала до постійного пошуку шляхів духовного зростання й забезпечили безперервне професійне удосконалення, професійно-особистісне самоутвердження.

В ході обґрунтування змісту та складових технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін нами було досліджено проблему технологічного забезпечення в освіті. Так, поняття «педагогічна технологія» у наукових та методичних джерелах визначається як: метод планування, застосування, оцінювання всього процесу навчання й засвоєння знань для досягнення більш ефективного результату освіти (ЮНЕСКО); не тільки спосіб організації навчання, а й специфіка мислення педагога (Д. Фінн); цілісний процес, що включає постановку цілей, тестування стратегій і навчальних матеріалів, оцінювання ефективності педагогічної системи в цілому (С. Сполдінг); змістовна техніка реалізації навчального процесу, проект формування особистості

(В. Беспалько); узгоджена в деталях модель спільної діяльності з проектування, організації і проведення навчального процесу із забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя (В. Монахов); системна сукупність і порядок функціонування усіх особистісних, інструментальних, методологічних засобів для досягнення педагогічних цілей (М. Кларін); організована й цілеспрямовано структурована сукупність дій, операцій і процедур, що забезпечують гарантований і діагностований результат в умовах, що змінюються (Г. Ксензова, Е. Леванова); складова діяльності вчителя, співвіднесена із категорією педагогічної майстерності (С. Кульнєвич, О Пехота); спосіб організації діяльності вчителів для досягнення найвищого – «мистецького» – рівня їхньої педагогічної майстерності, завдяки якому реалізується мистецька триєдність «*poesis – mimesis – techne*», виявляються смисли й втілюються ідеї, які педагог хоче донести до своїх вихованців (І. Зязюн, О. Отич); постановка й формулювання навчальних цілей, орієнтованих на досягнення запланованого результату, організація всього процесу навчання відповідно визначеній меті, оцінка і корекція прохідних результатів, заключний маніторинг (Г. Селевко).

Ми визначаємо *педагогічну технологію розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін* як цілісний процес, що включає постановку цілей, орієнтованих на досягнення результату, організацію всього процесу навчання із забезпеченням педагогічних умов для формування специфічних знань й умінь спрямованих на досягнення високого – «мистецького» рівня їхньої педагогічної майстерності. Фундаментом педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін є професійне спілкування особистості вчителя з художнім текстом, який має потужний освітній й світоглядний потенціал, що виявляється у пошуках смислу художнього твору, коли не тільки здобуваються певні мистецькі знання і навички, а здійснюється переосмислення особистісної позиції щодо художньо - естетичних та етичних цінностей, ідеалів, переконань. Через пошуки смислових значень символів у текстах культури здійснюється розвиток культури педагога й культури учня, що поєднує логіку дослідника із художньо-естетичною

образністю митця. Результат високого рівня художнього пізнання, художнього творення залежить від мети, яку ставлять перед собою педагоги й способів, якими вони намагаються її досягти.

Педагогічними умовами, котрі сприяють розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін мистецьких дисциплін в системі післядипломної освіти є:

- спрямованість процесу підвищення кваліфікації викладачів мистецтва на активне опанування світу культури та мистецтва, що відображає залежність розвитку педагогічної майстерності особистості викладача від ступеня засвоєння ним культурних цінностей, репрезентованих у творах мистецтва й сформованого на їх основі ціннісного світовідношення. Ця тенденція знаходить прояв у реалізації гуманістичної спрямованості процесу навчання, домінуванні принципів ведучої ролі культурологічного та аксіологічного контексту фахової діяльності; принципів індивідуалізації, активності, креативності, розвиваючого навчання, сумісної діяльності слухачів, методистів та викладачів, варіативності видів мистецької діяльності на заняттях;

- позитивна мотивація становлення неповторної творчої індивідуальності викладача, що має прояв у спрямуванні на цілісність, безперервність і системність процесу самовдосконалення особистості у фаховій діяльності й ґрунтується на принципах єдності пізнавальної активності і творчого підходу викладачів та методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти до відбору специфічних методів, видів, форм, засобів і прийомів здійснення підготовки викладачів мистецьких дисциплін у процесі підвищення кваліфікації;

- створення сприятливого емоційно-психологічного мікроклімату на заняттях з мистецьких дисциплін, а також урахування емоційного самопочуття кожного вчителя; орієнтація педагогічного процесу на творчу співпрацю, суб'єктивну позицію викладача мистецьких дисциплін як носія загальнолюдських і культурних цінностей – бачити в кожному із учнів невичерпну й унікальну особистість; створення простору спільних дій в розвитку діалогу педагога й учня.

Сутність запропонованої технології полягає у такій організації підвищення кваліфікації, за якої розвиток художньо-естетичного світогляду стає сенсом і метою власної професійно-педагогічної діяльності. Це передбачає корекцію змісту процесу підвищення кваліфікації викладачів мистецьких дисциплін з метою забезпечення його спрямованості на розвиток професійного художньо-педагогічного мислення, здатності добирати, аналізувати й синтезувати здобуті знання у досягненні педагогічної мети; особистісної естетичної забарвленості знань; майстерного володіння специфічними мистецько-педагогічними методами, методиками й технологіями.

Системоутворювальним компонентом педагогічної технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін є *зміст підвищення їхньої кваліфікації у закладах післядипломної педагогічної освіти*. Зміст технології – багатоаспектний, оскільки формується водночас на всіх рівнях: культурологічному, методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. *Складовими технології є:* педагогічне цілепокладання; відбір і структурування змісту підготовки викладачів мистецьких дисциплін в системі післядипломної освіти (форми, методи, прийоми навчання, алгоритм діяльності його суб'єктів); її науково-методичний та навчально-методичний супровід, а також її педагогічний результат. Специфіка педагогічної технології розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін визначається вибором комплексу організаційних форм і методів проблемного, активного, інтерактивного, ситуаційного та спеціального навчання, які взаємодіють між собою, й серед яких ми пропонуємо наступні методи:

- *проблемні* методи (проблемно-пошуковий, дослідницький, евристичний, емпатії, проблемна ситуація на основі проблемного запитання, аналіз конкретних ситуацій, метод «креативного поля»);

- *активні* методи (самостійна робота, проблемні й творчі завдання, “мозкова атака” (брейнстормінг), неімітаційні та імітаційні методи (неігрові, театралізовані, ігрові), метод дискусії, метод полеміки;

– *інтерактивні методи (тренінгові методи: метод конкретних ситуацій; метод прес, «телевізійне ток-шоу»; прийоми інтерактивного навчання: «акваріум», коло ідей, «мікрофон», «ажурна пилка», навчання в командах досягнень, «мозковий штурм», «снігова куля тощо»;*

– *специфічно-мистецькі методи: методи емоційної (Е. Абдуллін) або художньої (Л. Предтеченська) драматургії уроку, метод художньої інтеграції (Л. Масол, М. Лещенко, Б. Юсов), метод фасилітованої дискусії (Д. Григор'єв, Н. Крилова, Л. Масол) і діалогу (полілогу) культур (О. Рудницька, Н. Миропольська, О. Щолокова); методу проблематизації (Д. Григор'єв, О. Шевнюк); асоціативно-метафоричний (О. Шевнюк); методи імпровізації; створення художніх образів; стимулювання художнього навчання; цілеспрямованої активізації художньої діяльності; художньо-психологічної підтримки (Г. Падалка); методи інтерпретаційно-педагогічного опрацювання художнього твору в ракурсі феноменологічної редукції (О. Бурська, І. Гринчук, В. Орлов) та феноменологічно-діалектичного методу О.Лосєва (Л. Ісьянова); метод педагогічних проєктів, мистецьких зокрема (Д. Євсєєв, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Щолокова, А. Хуторський, О. Шевнюк) тощо.*

Ці методи, орієнтовані на усвідомлення суб'єктно значущих смислів культурного тексту як засобу розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін відкривають, викладачам принципово нові можливості мистецтвознавчого, естетичного, художньо-педагогічного аналізу різних мистецьких жанрів, видів, стилів, а також для їх індивідуально творчої інтерпретації й самостійної адекватної художньо-естетичної оцінки явищ художньої культури.

Вибір методів зумовлює використання наступних *форм* навчання. Вивчення системи післядипломної педагогічної освіти показало[2; 3; 4; 5], що на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників склалася така дидактична схема: лекція + семінарське заняття + ділові ігри + тренінги + обмін досвідом + захисти залікових робіт (авторських проєктів) + підсумки роботи (корекція). Здійснюється проведення практичних занять у формі Інтернет - практикуму.

У *курсний період* – фахові (профільні), проблемно-тематичні, авторські курси, основою яких є: проблемна лекція, лекція-презентація, наративна лекція, проблемний семінар-практикум, семінар-дискусія; кооперативне навчання: робота в парах, «ротаційні трійки»; «круглий стіл», тренінги, самопідготовка, практикуми уроків мистецтва (музики, образотворчого мистецтва, художньої культури), консультації, брифінги, науково-методична лабораторія обміну педагогічним досвідом.

Підвищення кваліфікації і науково-методичне супроводження суб'єкта професійної діяльності в *міжкурсний період* здійснюється шляхом проведення комплексу взаємопов'язаних організаційно-педагогічних, науково-методичних, дослідно-експериментальних і соціальних заходів як: науково-методичні об'єднання, круглі столи, регіональні семінари, семінари-практикуми, тренінги, адресна методична допомога, засідання творчих груп, конференції, а також форми самоосвіти – дистанційна освіта, аудіо засоби, мультимедійні засоби, Інтернет ресурси; написання авторських програм, посібників, підручників тощо.

Оскільки всі організаційні форми навчання реалізуються у навчальному процесі підвищення кваліфікації, через ті чи інші елементи цього процесу – технологію розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін розглядаємо як системну структуру: актуалізація опорних знань (проводиться у формі бесіди); опрацювання нової інформації, яке супроводжується мультимедійною презентацією; формування активної пізнавальної мотивації, суб'єктності тих, хто навчається; розвивальне диференційоване закріплення, яке здійснюється у процесі розв'язання навчальних завдань різних рівнів складності, творчої пошукової, аналітико-синтетичної діяльності; узагальнювального повторення, яке проводиться під час звітної конференції-практикуму за змістом теми і способами діяльності, з акцентом на способах; захист мистецько-педагогічних проектів; підведення підсумків.

Пропонована проблемно-модульна технологія передбачає відбір змісту навчання, уможливорює неперервність і різноманітність форм навчання (очна,

заочна, очно-заочна, індивідуальна, пролонгована, дистанційна), поетапність організації освітньої діяльності (підготовчий, базовий та впроваджувальний етапи підвищення кваліфікації), що відповідає потребам системи підвищення кваліфікації в концентрованій освіті (одержання інформації в стислі терміни) й ефективно застосовується у специфічних умовах навчання дорослих.

Такий підхід дозволяє застосовувати модульно-рейтингову систему організації процесу розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін у системі підвищення кваліфікації. Зокрема, зауважимо, що модулі, розроблені в межах діяльнісного підходу, характеризуються автономністю, оскільки навчальна діяльність розглядається як варіативна послідовність дій і операцій. У цьому контексті дії незалежні одна від одної. Співвіднесеність за такого підходу відноситься до змісту, а не до процесу (адже один модуль різні слухачі засвоюють із різною швидкістю). Особливу увагу приділено удосконаленню змісту мистецько-педагогічних курсів з виокремленням модулів: *соціально-гуманітарного, професійно-мистецького, діагностико-аналітичного*. Кожен модуль має своє змістове наповнення і передбачений обсяг годин, залежно від форми навчання, кваліфікації, мети, напрямів і запитів, категорій викладачів мистецьких дисциплін. Розподіл навчального навантаження за професійними модулями зумовлений: по-перше, постійним підвищенням вимог до професіоналізму сучасного вчителя, по-друге, бажанням більшості педагогів задовольнити свої професійні запити в процесі підвищення кваліфікації.

Курси підвищення кваліфікації та заходи міжкурсового періоду оптимально поєднують теоретичний та практичний блоки питань для поглиблення фахових знань, вироблення практичних умінь і навичок, максимально враховують професійні та індивідуальні запити особистості і передбачають різні форми навчання: денну, очно-заочну, очно-дистанційну, пролонговану та індивідуальну. У дослідженні проведення курсів розглядається нами як базовий етап підвищення кваліфікації, рівня професійної майстерності та загальної культури педагогічних працівників, розвитку їхнього художньо-естетичного світогляду.

Організаційною структурою педагогічної технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін є три послідовні етапи процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а саме: *орієнтаційний* (докурсний), *моделюючий базовий* (курси підвищення кваліфікації) і *впроваджувальний* (післякурсний) етапи, взаємозумовлених та взаємопов'язаних причинно-наслідковими зв'язками із компонентами розробленої нами моделі: *мотиваційно-цільовим, інформаційно-гностичним, інтерпретаційно-творчим, педагогічно-проективним*, які детермінують один одного у процесі теоретичного та практичного навчання і становлять алгоритм вивчення окремої теми, цілісного модулю, курсу та спецкурсу в цілому.

Зазначені вище форми навчання послідовно виконують відповідну кожному етапу діяльності функцію і є завершеними. Кожній організаційній формі навчання відповідає адекватний домінуючий метод навчання: пояснювально-ілюстративний, проблемний, активний, модульний та ін. Різні взаємопов'язані і взаємозалежні форми і види навчальної діяльності слухачів курсів підвищення кваліфікації забезпечують цілісність, системність і наступність їхнього професійного розвитку, а саме: орієнтувально-мотиваційна навчальна діяльність змінюється операційно-виконавською та логічно завершується рефлексивно-оцінювальною. У такий спосіб здійснюється поетапне відпрацювання професійних умінь і навичок, компетентностей слухачів курсів, передбачених програмами освітньої діяльності й необхідних для розвитку їхнього художньо-естетичного світогляду.

Структурування змісту технології розвитку художньо - естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін передбачало розробку і впровадження у навчально-виховний процес підвищення їхньої кваліфікації, навчальні плани і програми освітньої діяльності таких авторських і проблемно-тематичних курсів: авторський курс «Специфіка розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін»; інтегрований спецкурс: «Методологічна культура викладачів мистецьких дисциплін» (для вчителів музичного, образотворчого мистецтва та художньої культури); творча майстерня «Аксіологія мистецтва» в

рамках якої передбачалось проведення феноменологічного практикуму «Педагогічна інтерпретація творів мистецтва», де слухачам пропонувалось виконання системи творчо-евристичних та художньо-інтерпретаційних завдань.

Таким чином, художньо-педагогічний досвід вчителів мистецьких дисциплін базується на набутих ним знаннях, уміннях та навичках у сфері художньої та педагогічної діяльності, включає в себе мистецтвознавчу, культурологічну та психолого-педагогічну підготовку, виконавську майстерність, організаційно-комунікативні навички. Впровадження педагогічної технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін забезпечує неперервність курсового та міжкурсного періодів, ефективність її полягає у створенні педагогічних умов для синтезу, взаємопроникнення об'єктивних знань у сфері художньої культури та суб'єктивного їх осмислення з педагогічних та особистісно-світоглядних позицій в системі смислової регуляції професійної діяльності викладачів.

Перспективою подальших пошуків у напрямку дослідження є обґрунтування етапів впровадження педагогічної технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін у навчальний процес підвищення їхньої кваліфікації в системі післядипломної педагогічної освіти.

Література:

1. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб./ О.П. Рудницька. – К.: ТОВ Інтерпроф, 2002. – 270 с.
2. Змеев С. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых/ С. Змеев. – М.: ПЕРСЭ, 2003. – 207 с.
3. Пехота О. М., Пуцов В. І., Набока Л. Я., Сараєва А. М. Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної освіти / Пехота О. М., Пуцов В. І., Набока Л. Я., Старєва А. М. – К., 2006. – 96 с
4. Протасова Н. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку/ Н. Протасова. – К., 1998. – 176 с.
5. Пуцов В. І. Системний підхід до організації науково-методичної роботи / В. І. Пуцов // Післядипломна освіта Україні. – 2002. – № 2. – С. 13-15

Світлана Соломаха

Технологічне забезпечення андрагогічної моделі організаційно-методичної системи розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін

Анотація: В статті теоретично обґрунтовується технологічне забезпечення андрагогічної моделі системи розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін, як основи їхньої педагогічної майстерності.

Ключові слова: мистецтво, викладачі мистецьких дисциплін, художньо-естетичний світогляд, організаційно-методична система, педагогічна майстерність, педагогічна технологія.

Светлана Соломаха

Технологическое обеспечение андрагогической модели организационно-методической системы развития художественно-эстетического мировоззрения преподавателей художественных дисциплин

Аннотация: В статье дается теоретическое обоснование технологическое обеспечение андрагогической модели системы развития художественно-эстетического мировоззрения учителей художественных дисциплин, как основы их педагогического мастерства.

Ключевые слова: искусство, преподаватели художественных дисциплин, художественно-эстетическое мировоззрение, организационно-методическая система, педагогическое мастерство, педагогическая технология.

Svetlana Solomacha

Technological ensuring andragogical model organization methodicion system of development art and aesthetic outlook teacher's of art discipline

Summary: The article is devoted technological ensuring andragogical model organization methodicion system of development art and aesthetic outlook teacher's of art

discipline, as basis their professional preparation.

Key words: art, teacher's of art discipline, art and aesthetic outlook, andragogical model, pedagogical technology, organization methodic system, pedagogical mastering.

Відомості про автора: Соломаха Світлана Олександрівна – ст. наук. співр. відділу педагогічної естетики та етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, канд. пед. наук, ст. наук. співробітник.